

12. *Juniperus sabina* L. — Jałowiec sawina

Gatunek euroazjatycki o wybitnie szczątkowym, porozrywany zasięgu rozciągającym się od Hiszpanii po północną Mongolię. Występuje głównie w górach południowej i środkowej Europy, na Krymie i Kaukazie, na południowym Uralu, w południowej Syberii oraz w górach Małej i Środkowej Azji. Podawany jest również z gór Djuradjura (Kabylija) w północnej Algierii (P. Quezel et S. Santa, 1962, Nouvelle flore de l'Algérie). Rośnie przeważnie na odkrytych miejscach, na wzgórzach i zboczach gór, na piaszczystych lub kamienistych glebach względnie skałach, przeważnie wapiennych. W Alpach dociera do wysokości 3000 m n.p.m. Jego zasięg opracowali ostatnio H. Meusel, E. Jäger i E. Weinert (1965, Vergleichende Chorologie der Zentraleuropäischen Flora).

Jałowiec sawina jest w Polsce najrzadszym gatunkiem z klasy szpilkowych (*Coniferae*). Występuje u nas tylko i wyłącznie w Pieninach, na terenie Pienińskiego Parku Narodowego, na wysokości około 600—700 m n.p.m. i to jedynie na dwóch, w pobliżu siebie położonych stanowiskach: 1—na niedostępnych skałach Facimiechów oraz 2—w masywie Trzech Koron, w grupie skał tzw. „Piecki” (stanowisko uboższe). Przeprowadzona w roku 1937 inwentaryzacja wykazała tu obecność zaledwie 6 kęp jałowca, złożonych ze 120 krzewów (S. Smólski, 1937, Ochr. Przyr. 17). Najbliższe stanowiska znajdują się w Słowackich Pieninach, na Golicy i na Kaczej (K. Domin, 1933, Věda přírodní, 14; I. Pišút, 1960, Biologia, 15, 12). Pienińskie stanowiska *J. sabina* należą do najdalej na północ wysuniętych stanowisk tego gatunku w Europie środkowej.

W gałązkach i w igłach *J. sabina* znajduje się trujący olejek eteryczny — sabinol, o nieprzyjemnym zapachu, stosowany w pewnych przypadkach w medycynie. Trujące, a zarazem lecznicze własności sabinolu znała bardzo dobrze miejscowa ludność, która od dawna użytkowała ten jałowiec i przyczyniła się do jego niemal całkowitego wyginiecia w Pieninach. Kiedy zniszczono go tam w miejscach dostępnych i zbiór gałązek był bardziej utrudniony, wtedy odstrzelivano nawet gałązki z krzewów rosnących na pionowych skałach. Jak podaje S. Smólski (l.c.) jałowiec sawina miał dawniej występować w Pieninach bardzo obficie i jeszcze pod koniec XIX wieku podawany był również z Sokolicy, gdzie też miały się znajdować najsilniejsze okazy (F. Berdau, 1890, Fl. Tatr, Pienin i Besk. Zach.; J. Zubrzycki, 1894, Spraw. Kom. Fizj. 29; E. Wołoszczak, 1895, Spraw. Kom. Fizj. 30); dziś stanowisko to już nie istnieje.

J. sabina uważany jest w Polsce za gatunek reliktowy, trzeciorzędowy, który na nasłonecznionych i ciepłych skałach wapiennych Pienin przetrwał kataklizm epoki lodowej. Jak się wydaje jest on tutaj związany z zespołem reliktywnej sosny, określonym przez S. Kulczyńskiego jako „*Varietum pinetosum*”.

This is an euroasiatic species with a distinctly relict, disjointed range of distribution extending from Spain to northern Mongolia. It occurs primarily in the mountains of southern and central Europe in the Crimea and on the Caucasus, in southern Urals, in Southern Siberia and in the mountains of Asia Minor and Middle Asia. It has been also reported from the Djuradjura Mts. (in Kabylija) in northern Algeria (P. Quezel et S. Santa, 1962, Nouvelle flore de l'Algérie). It grows primarily in open locations, on mountains or mountain slopes, on sandy or stony soils or on rocks, usually chalk rocks. In the Alps it reaches up to 3000 m above sea level. Its range has recently been described by H. Meusel, E. Jäger and E. Weinert (1965, Vergleichende Chorologie der Zentraleuropäischen Flora).

Savin is the rarest of Polish conifers. It occurs in our country exclusively in the Pieniny, in the Pieniny National Park, at about 600—700 m above sea level, and there only on two not far removed stands: 1. on the inaccessible rocks of the Facimiech, and 2. in the massif of the Three Crowns on the group of rocks called “Piecki” (a less abundant stand). In 1937 the shrubs were counted and it was found that in the

area only 6 clumps totalling 120 shrubs were growing (S. Smólski, 1937, Ochr. Przyr. 17). The nearest stands are in the Slovak Pieniny on the Golica and on the Kacza (K. Domin, 1933, Věda přírodní, 14; I. Pišút, 1960, Biologia 15, 12). The Pieniny stands of *J. sabina* constitute the northernmost sites of the species occurrence in Central Europe.

In the shoots and needles of *J. sabina* there is a poisonous ethereal oil — sabinol, of an unpleasant scent, which is used sometimes in medicine. The poisonous as well as curing properties of sabinol have been known by the local population very well, with the result that sabin was extensively used leading to its almost total extinction in the Pieniny. When it was destroyed on accessible sites and the collection of shoots became more difficult they were shot down even from shrubs growing on vertical rock walls. S. Smólski (l.c.) reports that sabin used to grow abundantly in the Pieniny, and even towards the end of the XIX century it was also reported from Sokolica where the strongest specimens were supposed to be growing (F. Berdau, 1890, Fl. Tatr, Pienin i Besk. Zach.; J. Zubrzycki, 1894, Spraw. Kom. Fizj. 29; E. Wołoszczak, 1895, Spraw. Kom. Fizj. 30); today however this stand no longer exists.

In Poland *J. sabina* is considered as a relict species, from the tertiary, which has survived the cataclysm of the glacial period on the insulated, warm chalk rocks in the Pieniny. It appears to be connected here with the relict association of pine in the Pieniny, which has been described by S. Kuleczyński as "*Varietum pinetosum*".

Евроазиатский вид с отчетливо реликтовым разорванным ареалом, простирающимся от Испании до Северной Монголии. Встречается преимущественно в горах Южной и Средней Европы, в Крыму и на Кавказе, на Южном Урале, в Южной Сибири, а также в горах Малой Азии и Средней Азии. Указывается, кроме того, с хребта Джурджура (Кабилия) в Северном Алжире (P. Quezel et S. Santa, 1962, Nouvelle flore de l'Algérie).

Растет обычно на открытых местах, на взгорьях и на склонах гор, на песчаных или каменистых почвах, иногда на скалах, преимущественно известковых. В Альпах достигает 3000 м над ур. м. Ареал вида был недавно обработан (H. Meusel, E. Jäger, E. Weinert, 1965, Vergleichende Chorologie der Zentraleuropäischen Flora).

J. sabina — наиболее редкий в Польше вид хвойных. Представлен у нас исключительно в Пенинах, на территории Пенинского национального парка, на высоте около 600—700 м над ур. м.

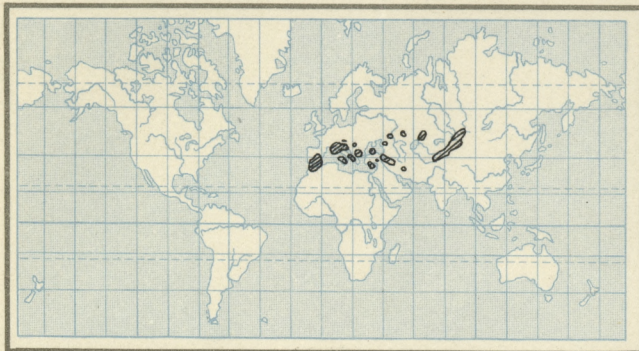
Известны всего лишь два близко расположенных друг от друга местонахождения: 1) на недоступных скалах Фацимеха и 2) в массиве Тши-Короны, в группе скал, называемых „Печками” (более бедное). При проведенной в 1937 г. инвентаризации здесь было установлено наличие всего лишь шести куп можжевельника состоящих из 120 кустов (S. Smólski, 1937, Ochr. Przyr. 17). Наиболее близкие к польским местонахождения вида расположены в Словацких Пенинах, в районе Голице и Качей (K. Domin, 1933, Věda přírodní, 14; J. Pišút, 1960, Biologia, 15, 12). Пенинские местонахождения являются для Средней Европы самыми северными.

В ветках и хвое *J. sabina* содержится сабинол — ядовитое эфирное масло с неприятным запахом, используемое в некоторых случаях в медицине. Ядовитое действие сабиниола, а также его лечебные свойства, хорошо знало местное население, издавна использовавшее этот можжевельник, в результате чего он был почти полностью истреблен в Пенинах. После уничтожения вида в более доступных местах, когда сбор *J. sabina* был сильно затруднен, ветки отстреливали с кустов, растущих на отвесных скалах. *J. sabina* (S. Smólski, l. c.) ранее был распространен в Пенинах значительно сильнее. Еще в конце XIX в. его находили в Соколицы, где он был представлен весьма мощными экземплярами (F. Berdau, 1890, Fl. Tatr, Pienin i Besk. Zach.; J. Zubrzycki, 1894, Spraw. Kom. Fizj. 29; E. Wołoszczak, 1895, Spraw. Kom. Fizj. 80). Сейчас этого местонахождения уже нет.

J. sabina считается в Польше реликтовым, третичным видом. Он пережил катаклизмы ледникового периода на солнечных и теплых известковых скалах Пенин. Повидимому, он связан здесь с ассоциацией реликтовой сосны, которой С. Кульчинский дал название „*Varietum pinetosum*”.

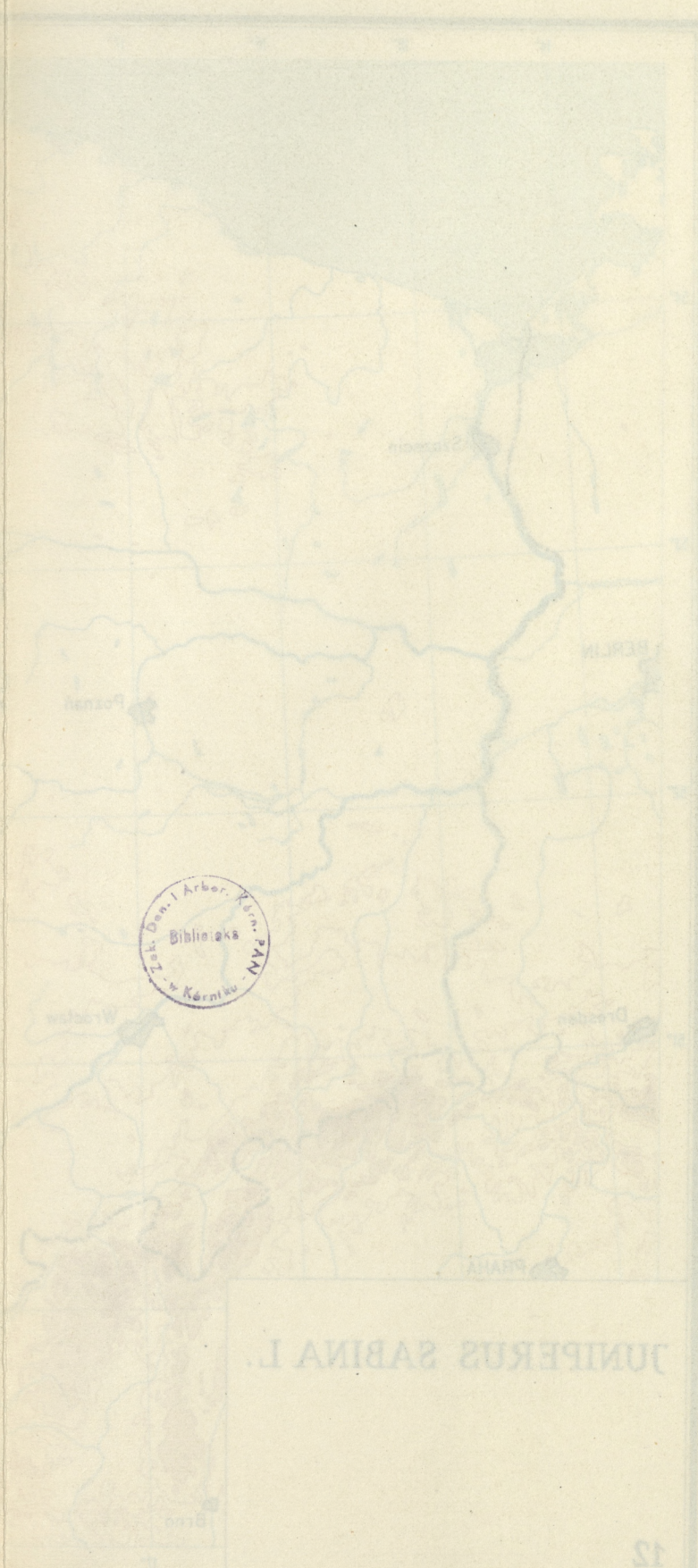
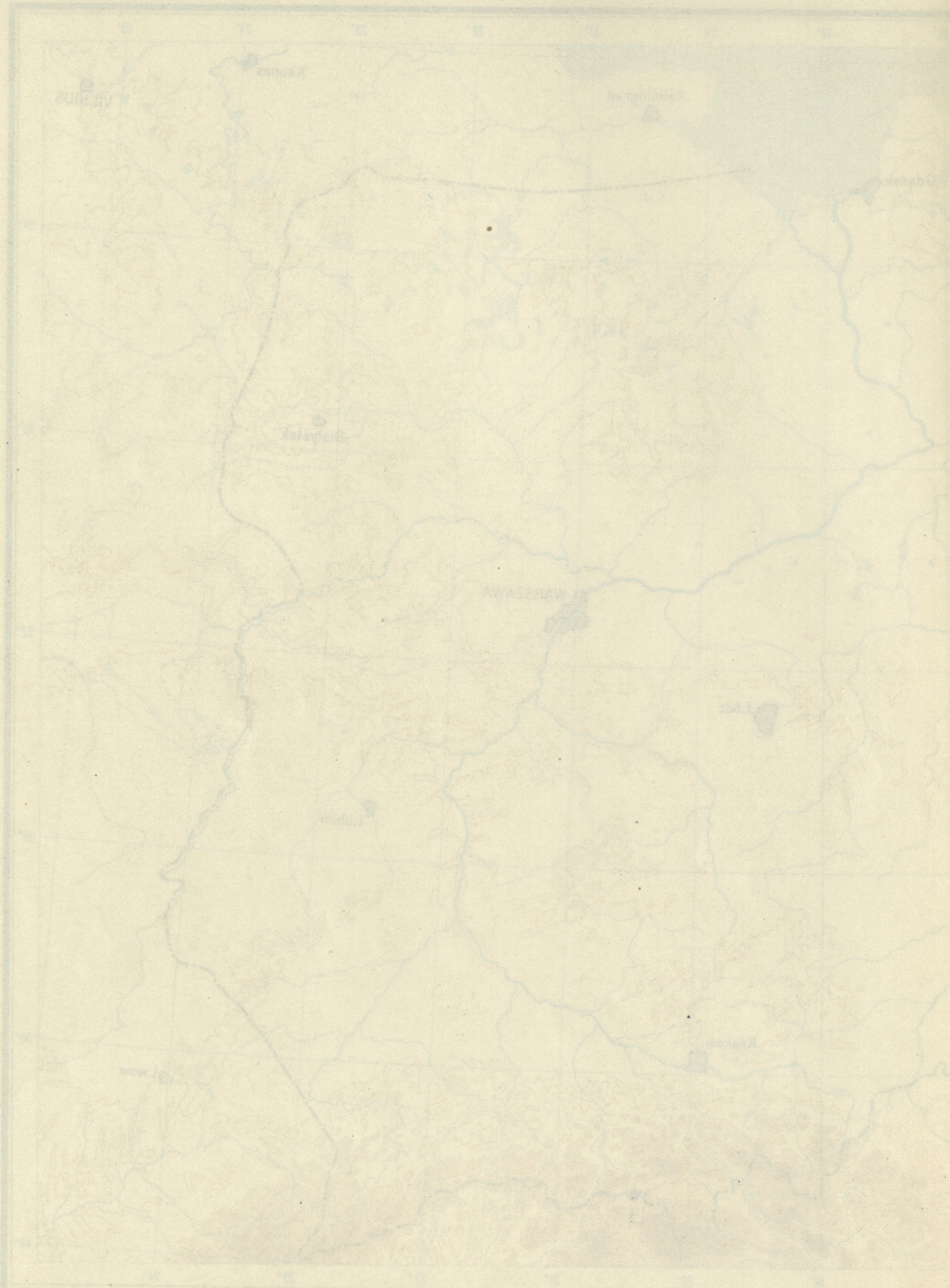
STANOWISKA — LOCALITIES — МЕСТОНАХОЖДЕНИЯ

1. Pieniny — Facymiech i Sokolica (Berdau, l.c.; Zubrzycki, l.c.; Wołoszczak, l.c.; Smólski, l.c.); Trzy Korony, tzw. „Piecki” (Smólski, l.c.).

JUNIPERUS SABINA L.

12

JUNIPERUS SABINA L.